

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ФЕМ ІМЕНІ ОЛЕГА БАЛАЦЬКОГО
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

До захисту допускається
Завідувач кафедри
_____ проф.В.М.Боронос
« ____ » _____ 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

НА ТЕМУ:

Впровадження безготівкових розрахунків як
інструменту детінізації діяльності підприємства

Освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”
Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

Науковий керівник роботи: _____

Кобушко І.М.

Студент: _____

Лещенко О.А.

Група: _____

Ф.м-81онп

Суми 2020

ЗАВДАННЯ
до магістерської роботи

Реферат

Магістерська робота: 52 с, 9 табл., 5 рис., 32 джерела.

Мета дипломної роботи полягає в вивченні особливостей впровадження безготівкових розрахунків як інструменту детінізації діяльності підприємства.

Об'єктом вивчення в дипломній роботі є ТОВ "АФ "СТЕП", який спеціалізується на вирощуванні продукції рослинництва (пшениця) та продукції тваринництва (м'ясо, молоко). Розташований ТОВ "АФ "СТЕП" в с. Степне Сумського району.

Предметом вивчення являється система безготівкових розрахунків та практика їх застосування в діяльності підприємства.

Методи, які використовувалися в процесі дослідження: структурний аналіз, факторний, горизонтальний, коефіцієнтний аналіз та математичний метод.

У першому розділі роботи наведена економічна сутність безготівкових розрахунків в контексті детінізації економічної діяльності, їх класифікація, форми та принципи та переваги впровадження.

У другому розділі роботи визначені методичні підходи впровадження безготівкових розрахунків на підприємстві; організаційно-правове забезпечення, облік та контроль на підприємстві та їх оптимізація

У третьому розділі проведена методика удосконалення фінансової роботи на підприємстві шляхом впровадження безготівкових розрахунків та проаналізована організаційно-економічна ефективність впровадження безготівкових розрахунків як інструменту детінізації на підприємстві.

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ, ФІНАНСУВАННЯ, ОПТИМІЗАЦІЯ, ВЛАСНІ РЕСУРСИ, ЗАЛУЧЕНІ РЕСУРСИ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ДЕТИНІЗАЦІЯ, ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ТЕОРЕТИКО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКОВИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ ДЕТИНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1 Система безготівкових розрахунків в Україні.....	8
1.2 Класифікація, форми та принципи безготівкових розрахунків підприємства.....	12
1.3 Переваги впровадження безготівкових розрахунків в контексті детінізації економічної діяльності	15
2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	20
2.1 Організаційно-правове забезпечення безготівкових розрахунків на вітчизняних підприємствах	20
2.2 Облік і контроль безготівкових розрахунків на підприємстві.....	24
2.3 Оптимізація безготівкових розрахунків на підприємстві.....	28
3 УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ НА ПІДПРИЄМСТВІ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ.....	35
3.1 Фінансовий аналіз фінансового стану підприємства.....	35
3.2 Організаційно-економічна ефективність впровадження безготівкових розрахунків на підприємстві як інструменту детінізації.....	44
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	49

ВСТУП

У дипломній роботі представлений алгоритм оцінки ефективності впровадження різних форм безготівкових платежів, де пропонується нова система показників, яка певною мірою відображає вплив форм безготівкових платежів на фінансовий стан підприємства.

Мета дипломної роботи полягає в вивченні особливостей впровадження безготівкових розрахунків як інструменту детінізації діяльності підприємства.

Відповідно до мети дипломної роботи поставлено такі завдання:

У відповідності з метою дипломної роботи передбачено виконання таких завдань:

- ✓ уточнити економічну і правову природу та тенденції розвитку безготівкових розрахунків суб'єктів господарювання в умовах зростання рівня тіньової економіки;
- ✓ дослідити стан обліку, аналізу та контролю безготівкових платежів підприємства;
- ✓ визначити переваги та недоліки безготівкових розрахунків;
- ✓ визначити напрями оптимізації безготівкових розрахунків;
- ✓ розробити пропозиції щодо удосконалення механізму впровадження безготівкових розрахунків на підприємстві;
- ✓ здійснити пошук шляхів удосконалення методики визначення показника ефективності форм безготівкових розрахунків

Об'єктом вивчення в дипломній роботі є ТОВ "АФ "СТЕП", яка спеціалізується на вирощуванні продукції рослинництва (пшениця) та продукції тваринництва (м'ясо, молоко). Розташована ТОВ "АФ "СТЕП" в с. Степне Сумського району.

Предметом вивчення являється система безготівкових розрахунків та практика їх застосування в діяльності підприємства.

Періоди, що аналізуються включають три роки праці підприємства, тобто 2017, 2018 та 2019 роки.

У процесі підготовки дипломної роботи використовувалися матеріали з фінансової звітності та різних методологічних документів (баланс, фінансова

звітність, система показників оцінки фінансово-господарської діяльності, законодавчі акти).

Упорядкована система безготівкових розрахунків між підприємствами та його контрагентами є дуже важливою для забезпечення діяльності підприємства. В умовах зменшення платоспроможності підприємств, порушення товарного та грошового обігу виникає питання ретельного та усвідомленого вибору форм та методів проведення безготівкових розрахунків та ведення їх обліку.

Підприємствам важливо обрати форму чи спосіб розрахунків, які б гарантували своєчасне та повне надходження коштів на рахунок виробника продукції та забезпечували належний рівень взаємного та банківського контролю за виконанням договірних зобов'язань.

Сучасна система безготівкових платежів в Україні забезпечує вільний вибір підприємствами форм та способів безготівкових розрахунків, що регулюються банківськими інструкціями. Можливість використання тієї чи іншої форми безготівкових платежів визначається за домовленістю сторін і фіксується умовами договору, а також встановлюється міжбанківськими кореспондентськими угодами, укладеними як між вітчизняними, так і з іноземними банками. При цьому необхідно використовувати найбільш відповідні форми оплати, відповідні економічним відносинам, що відображають характер реалізованого товару, порядок та умови відвантаження його клієнтам, місцезнаходження постачальників і платників, джерела коштів здійснених платежів тощо.

Тому вдалий вибір форм безготівкових розрахунків є можливим при проведенні точної оцінки економічної діяльності підприємства, виконання планових завдань, своєчасного отримання коштів на відновлення безперервного виробничого процесу, оперативність і коректність формування відповідних фондів, повнота мобілізації вільних фінансових ресурсів та їх розміщення в необхідних об'єктах.

У першому розділі роботи розглянуто економічну сутність безготівкових розрахунків в контексті детінізації економічної діяльності, їх класифікацію, форми, принципи та переваги впровадження.

Другий розділ роботи визначає методичні підходи до впровадження безготівкових розрахунків на підприємстві; організаційно-правове забезпечення, облік та контроль на підприємстві та їх оптимізація

У третьому розділі проведена методика удосконалення фінансової роботи на підприємстві шляхом впровадження безготівкових розрахунків та проаналізована організаційно-економічна ефективність впровадження безготівкових розрахунків як інструменту детінізації на підприємстві.

Фактологічну основу роботи включають матеріали періодичних видань, навчальних посібників, авторефератів, статистичні видання рейтингових агентств та Державного комітету статистики, матеріали звітності підприємства.

ТЕОРЕТИКО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКОВИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ ДЕТИНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Система безготівкових розрахунків в Україні

Система безготівкових розрахунків існує та розвивається у більшості країн світу і свідчить про ступінь розвитку економіки в країні. Безготівкові розрахунки надають багато нових можливостей, мають переваги та недоліки. Але безперечно доцільність впровадження безготівкової економіки в нашій країні є однозначною. Безготівкова економіка – це система, де в обігу немає фізичних грошей, тобто готівки, а замість неї впроваджена безготівкова система, у якій платежі здійснюються за допомогою кредитних або дебетових карток, електронними банківськими платіжними документами або за допомогою віртуальних гаманців, чи PoS-терміналів.

За оцінкою Національного банку України, наша держава належить до країн з високою часткою готівки в економіці. За висновками регулятора, високий показник готівкового обігу свідчить про уповільнення зростання економіки країни та зниження її прозорості [1].

Показник відношення готівки до ВВП визначає сталість функціонування грошового ринку, нормативний рівень якого не повинен перевищувати 4% [2, с. 84].

Відношення грошових коштів до ВВП визначає безпеку функціонування грошового ринку, нормативне значення якого не повинно перевищувати 4%

Співвідношення грошової бази України до внутрішнього валового продукту складає 10,22 % (за даними 2018 року). У Європі цей показник різниться від 2 до 11 % [3].

Безготівкові платежі - це інструмент управління фінансами та регулювання економічних відносин між суб'єктами господарювання. Здійснення безготівкових платежів забезпечує процес розширеного циклу відтворення суспільного продукту.

За економічним характером безготівкові платежі є елементом грошового обігу національної економіки, що опосередковується рухом грошей або певними формами

витрат. Розрахунки безготівкового характеру також виступають як специфічна багатофункціональна сфера фінансових відносин, що мають певні характерні риси.

Суть безготівкових платежів полягає в тому, що регулюючи єдину банківську систему, згідно з якою здійснюються безготівкові платежі, держава впливає на стан фінансових відносин. [4]

Удосконалення розрахунків безготівкового характеру в Україні відбувається водночас з нарощуванням структурних недоліків економіки, таких як: нестабільність споживання, високий рівень тіньової економіки і домінуюча частка готівкових виплат, нестабільність політичного середовища і т.д.

У економічно розвинених країнах частка платежів готівкою має тенденцію до зменшення, а безготівкових – до зростання. Наприклад, у Бельгії рівень безготівкових платежів становить 93%, Великобританії, Швеції – 89%, Франції – 92%, Канаді – 90%, США – 80%, Німеччині – 76%. Для України є характерним значення цього показника в межах 15% (рис. 1.1) [5].

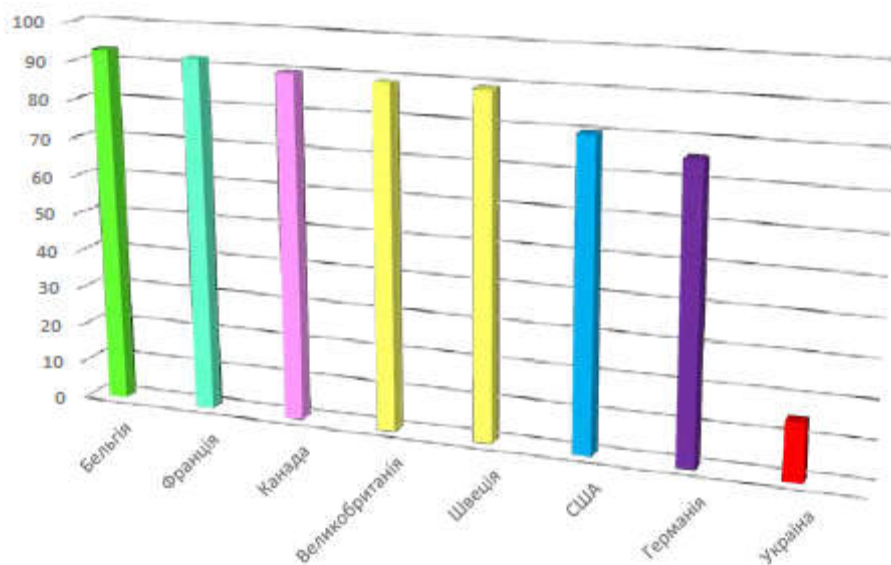

Рис. 1.1 – Порівняння безготівкових платежів у економічно розвинених країнах та в Україні [6]

Необхідність швидких структурних та технологічних перетворень у системі безготівкових платежів є актуальною, оскільки своєчасність та завершеність фінансових розрахунків безготівковим способом визначає стан грошового обігу,

формування ціни, характер кредитних відносин, фінансовий профіль підприємств та соціальне становище населення [7].

На сьогодні характерним є стрімкий розвиток безготівкових платежів в Україні. Якщо протягом 2014-2018 рр. у структурі операцій за платіжними картками (рис. 1.2) переважають ті, які передбачають отримання готівки, то у першому кварталі 2019 р. частка безготівкових розрахунків за обсягом операцій із платіжними картками вже становить 50%, при цьому вісім із 10 операцій - безготівкові.

Рис. 1.2. – Динаміка обсягу операцій за платіжними картками, % [8]

Перевага безготівкових платежів свідчить про можливість зменшення тіньового обороту та сприяє прозорості оподаткування та росту ВВП. Тож, незважаючи на нестійку економічну ситуацію в Україні, кількість клієнтів банку - суб'єктів господарювання становила за підсумками 2019 р.. 2,5 млн, при цьому ними було відкрито - 4,7 млн. рахунків, зокрема 4,5 млн поточних рахунків та 0,2 млн вкладних рахунків. Понад 1,7 млн суб'єктів господарювання обслуговуються дистанційно, що дає можливість клієнту банку оперативного відстежити наявні кошти на рахунку та проводити транзакції по ньому.. [9]

На практиці вибір системи безготівкових розрахунків є пріоритетним. Це сприяє зростанню результативності національної фінансової системи, зниженню частки готівкового обігу, а відтак – поширенню цифрових технологій у грошовому обороті [10].

Використання та вдосконалення системи безготівкових платежів, з одного боку, має значні переваги та відкриває значні перспективи розвитку української економіки в цілому. Застосовуючи цю систему розрахунків, держава звільняється від значних витрат, необхідних для утримання та оновлення великої маси грошових коштів.

З іншої сторони, система безготівкових платежів опиняється перед проблемами, які слід своєчасно вирішувати. До них відносяться: проведення платежів цілодобово по всій державі; недосконалість правової та організаційної бази безготівкових платежів. Також слід відмітити складність механізму здійснення платіжного процесу. Це відображається у необхідності розроблення певних видів розрахунків цієї системи, які є перспективними, але через складність механізму функціонування незручні і рідко вживані. Існує також ризик невиконання суб'єктами взаємозобов'язань. Усі ці недоліки такої системи розрахунків в Україні є значними [11].

Покращення ситуації з платежами за безготівковою формою на національному рівні є можливим завдяки: 1) ефективній імплементації законодавчих норм на зразок кращих європейських практик, розробка та використання нормативно-правової бази згідно закону; 2) рівноправному діалогу регулятора та суб'єктів ринку з приводу стратегічних, операційних питань і т.і.; 3) чесному конкурентному ринку як запоруки його модифікації, вільного доступу економічних суб'єктів до новацій у сфері цифрових платежів, правовому забезпеченню цифрових фінансових інструментів (електронні гроші, інтернет- та мобільні платежі); 4) подальшому розвитку інфраструктури розрахунків; 5) захисту прав економічних суб'єктів, готовності нести відповідальність торговців за незабезпечення суб'єктам доступу до електронних способів оплати за товари, роботи, послуги [12].

1. 2 Класифікація, форми та принципи безготівкових розрахунків підприємства

Безготівкові розрахунки - розрахунки, що здійснюються без участі грошових коштів, тобто у сфері безготівкового грошового потоку. Безготівкові платежі поділяються на міжгосподарські та міжбанківські, тобто такі, що обслуговують, взаємовідносини клієнтів банків, банків.

За об'єктами платежів (відповідно до їх призначення) розрахунки безготівкового характеру поділяють на дві групи:

1) розрахунки за товарними операціями - за наданими послугами, товарами, виконаними роботами, матеріалами між підприємствами. Їм віддають перевагу, оскільки вони визначають характер та зміст фінансових послуг підприємства у сфері розрахунків. Від безперебійної та систематизованої організації розрахунків за товарними операціями у вирішальній мірі залежить стан усіх платежів підприємства, тобто його фінансовий стан;

2) розрахунки за нетоварними операціями - виконання різних фінансових зобов'язань підприємств. Це виплати:

- між суб'єктом господарювання та органами державних фінансів (бюджетні платежі від прибутку, сплата ПДВ, зборів, цільові надходження, інші податкові та неподаткові платежі державі);

- до комерційних банків (отримання та повернення позик, сплата відсотків за їх використання, сплата банківських послуг);

- вищим органам або його засновникам - юридичним особам (виплати коштів на створення централізованих фондів, отримання коштів з цих фондів, договори та угоди. Банківські установи можуть запропонувати своїм клієнтам застосовувати ту чи іншу форму оплати з урахуванням специфіки діяльності та конкретних умов, які можуть розвиватися в процесі розрахунку) [13].

Основне місце в цих розрахунках посідають платежі за матеріальні цінності та послуги. За місцем проведення безготівкових платежів існують:

- внутрішні (міжміські, що здійснюються в межах одного населеного пункту, а міжміські - поза цим пунктом);

- зовнішні (між суб'єктами господарювання, розташованими на територіях різних держав).

Принципи організації безготівкових платежів:

1. Грошові кошти всіх суб'єктів господарювання (як власні, так і позикові) мають обов'язково зберігатися на поточних та інших рахунках в установах банку.

2. Безготівкові розрахунки між економічними суб'єктами (як підприємствами, так і громадянами) здійснюються через банки на основі перерахування коштів з поточних рахунків платників на користь одержувачів.

3. Розрахунки з постачальниками матеріалів, послуг, товарів здійснюються, як правило, після відпускання продукції або після надання послуг. Часто в практичній діяльності використовується передоплата.

4. Обов'язкове списання коштів з рахунків підприємств відбувається за розпорядженням їх власників, крім випадків, коли незаперечне списання (повернення) коштів передбачено законодавством України, а також вимогою суду, арбітражного суду та виконавчого акту нотаріуса.

5. Доручення підприємств на переказ коштів для виконання приймаються банками тільки в межах існуючих коштів на рахунках підприємств або ж за рахунок платіжного кредиту банку.

6. Кошти зараховуються на рахунок одержувача після списання відповідних сум з рахунків платника.

7. Розрахункові та касові послуги банк надає клієнтам на договірній основі та виконує їх доручення на переказ коштів з рахунків.

8. Підприємства самостійно вибирають форми розрахунків та зазначають їх при укладанні між собою угод.

9. Претензії, що можуть виникати щодо розрахунків між платником та одержувачем коштів, розглядаються сторонами в процедурі вимоги-претензії без участі банку.

Організація безготівкових платежів відповідає конкретним вимогам, що визначаються інтересами економічного розвитку.

Основним є забезпечення своєчасного отримання кожним підприємством грошей за продукцію, що ним поставляється, та надані послуги, тим самим це сприяє прискоренню обороту оборотних коштів у розрахунках [14].

Вимоги щодо організації безготівкових платежів:

- ✓ забезпечення своєчасної оплати за продані товари та послуги;
- ✓ створення умов для взаємного контролю платників та одержувачів коштів за дотриманням дисципліни щодо договорів та розрахунків, а також для банківського контролю учасників розрахункових операцій;
- ✓ запобігання незапланованому перерозподілу коштів у процесі розрахунків;
- ✓ сприяти прискоренню моментів надходження та оплати товарів, матеріалів [15].

У сучасних умовах застосовуються такі основні форми безготівкових платежів:

- платіжні доручення;
- платіжні вимоги-доручення;
- чеки;
- акредитиви;
- векселі;
- платіжні вимоги;
- доручення (інкасові доручення).

Безготівкові платежі за товари та послуги можна здійснювати за допомогою платіжних карток банків. Специфіку користування картками визначає Національний банк України.

Спосіб оплати характеризує порядок списання коштів з рахунків платників.

Суб'єкти господарювання у сучасній системі безготівкових платежів основним чином використовують такі способи оплати;

1. Переказ коштів (не пов'язаних безпосередньо з банківською позицією) з поточного рахунку платника.

2. Надання банком позики шляхом прямого переказу грошей з кредитного рахунку платника на банківський рахунок постачальника. Розрахунок шляхом компенсації взаємних вимог платників та їх одержувачів, пов'язаних з постачанням

товарів чи послуг у процесі обміну діяльністю, перерахуванням на відповідні рахунки суми, яка непокрита.

3. Гарантована оплата постачальнику з попереднім депозитом коштів на окремих банківських рахунках в установах банку за місцезнаходженням платника та подальшим їх списанням з цього рахунку після надходження грошей на рахунок бенефіціара в установі банку, де відкритий поточний рахунок.

Фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від рівня ефективності використання форм безготівкових платежів. Правильна організація безготівкових платежів є важливою умовою забезпечення нормального обігу коштів підприємства, підвищення ефективності виробництва, а, отже, і зміцнення фінансово-економічної незалежності підприємства [16].

1.3 Переваги впровадження безготівкових розрахунків в контексті детінізації економічної діяльності

Тінізація економіки є закономірним наслідком сучасних економічних процесів, які полягають у зростанні світової економічної кризи та євроінтеграційних і глобалізаційних процесах у країні. Сучасні виклики економічного розвитку, які постають перед економічними суб'єктами в Україні, спонукають їх до використання різноманітних шляхів оптимізації та зменшення можливих витрат виробничого циклу [17].

Серед безлічі каналів тінізації доходів в національній економіці, автор роботи [18] виділяє готівковий та безготівковий канали за формою реалізації. Готівковий канал є одним із найпростіших та найпоширеніших каналів тінізації доходів. Він характеризується складністю ідентифікації ознак нелегальної діяльності, незначною кількістю учасників, високим рівнем анонімності [18].

Тому розвиток системи безготівкових розрахунків є одним із основних векторів та безпосередніх завдань на шляху детінізації економіки України [19]. Водночас детінізація фінансових розрахунків має стати пріоритетним напрямом в стратегії розвитку вітчизняних підприємств.

Проблематика детінізації грошово-кредитного сектору висвітлена у працях вітчизняних вчених З. Варналія, В. Засанського, М. Флейчук та ін. Однак на сучасному етапі розвитку економіки України виникають загрози у сфері грошового обігу, які потребують більш ефективних інструментів і засобів державного регулювання, спрямованих на її детінізацію.

Обіг готівкових та безготівкових розрахунків дуже взаємопов'язаний. Конвертація безготівкових коштів підприємств відбувається при виплаті заробітної плати робітникам. Далі відбувається обмін отриманої зарплати в різних населених пунктах, сферах діяльності під час задоволення різноманітних потреб людей на товари та послуги. В подальшому виручка від продажів підприємствами своїх товарів та послуг надходить в касу та на рахунки підприємств в різних банках, що визначає подальший безготівковий обіг грошей [20, с. 36]. Тому, обороти готівки і безготівкових розрахунків є взаємозалежними та доповненими, а також такими, що зумовлюють постійний рух та перерозподілення фінансових ресурсів [13].

В практичній діяльності було підтверджено переваги безготівкових платежів порівняно з готівкою. Переваги обумовлені значенням безготівкових платежів в економічній діяльності суб'єктів (табл. 1.1) [21]. Відносно готівки безумовними перевагами безготівкових розрахунків є:

- зменшення витрат на оплату праці та відсотків, пов'язаних із обслуговуванням грошових коштів (карбування монет, друк, транспортування, сортування, зберігання тощо)

- забезпечення постійного обігу коштів. Існує тісна взаємозалежність між готівковим і безготівковим обігом: гроші постійно переходять з однієї сфери в іншу, змінюючи форму готівки в банківський депозит, і навпаки;

- оплата за придбані товари чи послуги та повернення боргу максимально прискорені, в цілому країна покращує ділові відносини між усіма суб'єктами господарювання

Таблиця 1.1 – Характеристики безготівкових операцій [10]

Вид безготівкового документа	Переваги	Недоліки
Платіжне	Універсальність.	Для платника: у випадку

доручення	Використовується в розрахунках для різних платежів. Найпростіша і найшвидша схема робочого процесу.	авансової оплати товарів, не існує повної гарантії того, що продукція, послуги, роботи будуть доставлені вчасно та відповідної якості. Для одержувача коштів: затримка в обробці платників платіжних доручень через брак коштів на поточному рахунку.
Платіжна вимога-доручення	Універсальність. Використовується в розрахунках для різних платежів. Збільшується відповідальність суб'єктів за організацію розрахунків	Низька швидкість платежів оскільки платник подає доручення щодо списання коштів. Можливість затримання згоди на оплату платником через відсутність коштів на поточному рахунку. Одержувач не гарантовано отримає суму, вказану в платіжній вимозі
Акредитив	Безпечність та надійність, гарантія зарахування коштів на поточний рахунок лише після поставки товару за адресою; продавець матиме змогу розпоряджатися коштами тільки після відпуску товарів чи послуг; підпис гаранта для оформлення договору не є необхідним	Для покупця: вилучення з обігу коштів на певний час. Для продавця: неможливість використання коштів до моменту посталення товару чи послуг.
Розрахунковий чек	Для постачальника: швидкість розрахунків; гарантії; швидкість одержання коштів на рахунок чекодержателя і відповідно пришвидшення обігу грошей та зниження дебіторської заборгованості. Для покупця: гарантії отримання товару та послуг у зв'язку з тим, що чек оформлюється в момент відвантаження товару.	Обмеженість щодо розрахунків чеками, якщо розрахункові суми є значними; висока ймовірність підробки
Платіжна вимога	Можливість перевірки виконання постачальником умов договору щодо номенклатури та якості продукції і можливість висунути мотивовану вимогу від оплати.	Можливість відмови від акцепту трудомісткість,
Інкасове доручення	Набуття права власності на товар покупцем у момент отримання товарної документації.	Існування ризику не викупу товарної документації після відправки товару імпортеру; значний термін.

Основним завданням безготівкових платежів є протидія розвитку тіньового сектора економіки та поліпшення економічного становища суб'єктів господарювання [21]

Безготівкові форми платежів мають низку суттєвих проблем, які необхідно вирішити. Перш за все, це недосконала нормативно-правова база, недостатня розбудова інфраструктури, висока вартість операцій тощо. Оскільки безготівковий обіг досить вигідно використовувати у державних цілях, такі недоліки потрібно якнайшвидше переглянути. Дійсно, саме використання грошових коштів у багатьох галузях економіки є визначальним фактором для подальшого зростання тіньової економіки, що в цілому є негативним проявом. Крім того, НБУ повинен переконатися, що використання безготівкових форм оплати є фінансово вигідним для населення та установ, які проводять реалізації різного роду товарів та надання послуг.

Отже, на цьому етапі Україна потребує значних структурних змін у напрямку вдосконалення системи безготівкових платежів, що сприятиме зміцненню державою контролю за системою грошових розрахунків та виведення їх з тіні.

Основними шляхами вдосконалення становища у сфері безготівкового обігу на державному рівні є:

- 1) вдосконалення нормативно-правової бази регулювання системи безготівкових платежів, яке зачасти через відсутність політичної волі неможливе;
- 2) забезпечення обов'язкового співвідношення безготівкового та реального товарного обігу;
- 3) створення ефективної системи контролю за здійсненням безготівкових операцій та підготовкою розрахункових документів;
- 4) організація в Україні Єдиної національної банківської карткової системи з урахуванням досвіду платіжної системи європейських країн. Нова система повинна сприяти збільшенню обсягів безготівкових платежів в Україні, накопиченню фінансових ресурсів в Україні;

5) здійснення постійного пошуку модифікацій механізмів організації безготівкових платежів, що дозволять економічно обґрунтовано та виважено подолати кризові явища та тіньові процеси в грошовому обігу.

Основними завданнями з покращення організації безготівкового грошового обороту на банківському рівні є такі: 1) заохочування клієнтів до використання безготівкових розрахунків, оскільки в Україні населенню притаманна звичка тримати заощадження поза банківськими установами, користуватися готівкою, існує певний рівень недовіри та невміння проводити безготівкові операції. Тому слід орієнтуватися на стандарти європейських країн і забезпечити правові механізми, які підвищать рівень надійності безготівкових розрахунків в країні; 2) гарантія безпеки безготівкових розрахунків; 3) контроль готівкового ліміту при укладанні договір реалізації товарів та послуг.

Ужиття перелічених заходів сприятиме покращенню системи безготівкових платежів, збільшення попиту, забезпечення залучення готівкових коштів до банківських установ, що дасть можливість легалізувати та вилучити значні обсяги коштів з обігу. Для суб'єктів підприємництва ці кроки дозволять забезпечити контроль за операціями контрагентів та мінімізувати можливість приховування доходу від фіскальних органів. Для населення зберігання грошових заощаджень у банку та безготівкові розрахунки відкриють можливість їхнім грошам працювати спеціально для економіки країни, а перерахування заробітної плати на банківські рахунки зведе нанівець проблему нелегальної зайнятості та тіньових зарплат [22].

Здійснення заходів щодо розвитку безготівкових розрахунків є одним із обов'язкових заходів, затверджених Урядом для реалізації державними органами з метою мінімізації виявлених ризиків у сфері відмивання коштів (за результатами першої Національної оцінки ризиків).

Активізація зусиль суб'єктів господарювання щодо переходу з готівкових на безготівкові фінансові розрахунки дозволить уникнути ризиків, пов'язаних з відмиванням нелегальних доходів, що в цілому позитивно позначиться на тенденціях детінізації економіки в цілому.

2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1 Організаційно-правове забезпечення безготівкових розрахунків на вітчизняних підприємствах

Регулювання безготівкових платежів здійснюється таким нормативно-правовим забезпеченням: Конституцією України, Господарським та Цивільним кодексом України, Законом України "Про Національний банк України", Законом України "Про платіжні системи" та переказ коштів в Україні", Інструкцією щодо безготівкових платежів в Україні у національній валюті, Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України, Положенням про порядок здійснення банками переказів, примусового списання та вилучення коштів в іноземній валюті та банківських металах, Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій з акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічні операції, Положенням про порядок здійснення банками операцій із векселями у національній валюті на території України, Положення про порядок здійснення банками операцій з гарантій у національних та іноземних валют і т.і.

Сучасні можливості технологій щодо здійснення безготівкових розрахунків не обмежені. Щороку вчені модифікують та оптимізують різні системи для швидкого та надійного переказу грошей. Однак на підприємствах, як зазначив Муравський, в умовах сучасного цифрового розвитку та забезпечення банківської системи традиційний підхід до організації розрахунків не відповідає потребам інформаційного суспільства та економіки для ведення розрахункових операцій, зокрема. Такими вимогами є відмова від готівки, скорочення персоналу, різке скорочення кількості первинних документів як в паперовій, так і в електронній формі [23]. Тому проблема оптимізації автоматизованого процесу здійснення безготівкових платежів на підприємстві та їх програмного, облікового та аналітичного забезпечення є актуальною.

Автоматизовані програми ведення обліку сприяють оптимізації роботи бухгалтерського обліку, особливо при впровадженні сучасних інформаційних, мобільних, інтернет технологій для взаємодії автоматизованих робочих місць працівників.

Тому впровадження технологій та застосувань для віддаленого управління банківськими рахунками значно пришвидшує та полегшує розрахунки між контрагентами. Відповідно до принципів безготівкових платежів при купівлі та продажу товарів (робіт, послуг) оплата підлягає терміновим платежам. Момент оплати повинен бути максимально наближений до часу відвантаження товарів, роботи, послуг.

У процесі ведення бізнесу підприємства використовують електронну мережу, перевагою якої є надання банківських послуг для автоматизації переказу безготівкових рахунків через комплексну систему Клієнт-Банк. [24].

Одним із основних документів, що легалізували використання системи Клієнт-Банк, є Постанова Національного банку України "Про затвердження Інструкції щодо безготівкових платежів в Україні в національній валюті" № 135 від 29.03.2001 р. що передбачає використання електронного платіжного доручення на паперовому рівні з використанням електронного підпису на основі криптографії даних [25]. Однак вперше ця тема була висвітлена і чітко визначена в Законі України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" від 16 травня 2001 р. Він визначив статус електронного документа та електронного цифрового підпису [26]. Відтоді електронний платіжний документ та електронний цифровий підпис на цьому документі мають ту саму юридичну силу, як паперовий документ та підписаний від руки.

Електронний цифровий підпис є обов'язковою реквізитом електронного документа, нерозривно пов'язаний із його змістом, дає можливість підтвердити його цілісність та визначити особу, яка його підписала. Відповідальність за достовірність присутня в електронному документі, є особа, яка підписала цей документ [27].

"Клієнт-банк" - це програмний пакет, який дозволяє користувачеві створювати, шифрувати та надсилати платіжні документи до банку якнайшвидше, а також

оперативно отримувати банківські виписки рахунків та іншу інформацію про подання у формі телеграм НБУ, обмінюватися ставки, процентні ставки за кредитами та банківськими депозитами тощо.

Клієнтська частина системи автоматично підтримує поточний стан рахунку клієнта в банку з урахуванням початкових та зворотних платежів. Клієнтське програмне забезпечення може бути розташоване на одному окремому комп'ютері або працювати в локальній мережі клієнта.

Розрахункові документи в електронному вигляді, надані підприємством банком, повинні відповідати формату платіжних документів електронної платіжної системи Національного банку із зазначенням електронних цифрових підписів відповідальних осіб платника, які відповідно до установчих документів надається право підпису. Деталі, що містять розрахунковий документ в електронному вигляді, який використовується в системі Клієнт-Банк, визначаються за домовленістю між банком та підприємством, але необхідні реквізити доступні. Технологію обробки облікової інформації, додаткових реєстрів та форм первинних документів, на основі яких здійснюються операції банківської частини системи Клієнт-Банк, слід викладати у "Положенні про облікову політику банку".

Основними функціями "Клієнт-Банку" є:

- надання підприємству можливості здійснювати платежі з його поточного рахунку в банку, не відвідуючи банк з офісу підприємства;
- контролювати кошти на поточному рахунку;
- отримувати виписки з поточного рахунку;
- отримувати від банку щоденні офіційні курси іноземних валют, що використовуються в бухгалтерських операціях;
- вести каталог своїх контрагентів щодо платежів та посилення на мету платежу;
- отримувати від обслуговуючого банку повідомлення про нові банківські послуги, поточні процентні ставки за кредитами, іншу інформацію, яку банк вважає за необхідну для негайного повідомлення клієнтам. Можливо також, що клієнти звертаються в банк обслуговування.

Важливим аспектом комп'ютеризації бухгалтерського обліку є інтеграція систем дистанційного керування із спеціалізованим програмним забезпеченням бухгалтерського обліку. Інтеграція систем Клієнт-Банк реалізована в програмному продукті 1С: Підприємство.

Використання спеціального модуля дозволяє автоматизувати передачу банківських документів, введених у "1С: Підприємство", до електронної платіжної системи, де вони можуть бути підписані, зашифровані та надіслані до банку, а також отримання банківських документів від Клієнта-Банку. програма.

У системі програм "1С: Підприємство" формується "Банківська виписка".

Аналогічною віддаленою системою проведення безготівкових платежів є система віддаленого доступу Інтернет-банку. Використання цієї системи є поширеним у світовій практиці високорозвинених західних країн. Основна ідея проекту - вести електронний документообіг через всесвітній Інтернет.

Основні відмінності між системою «Клієнт-Банк» та «Інтернет-Банк», як найбільш поширеними системами, якими користуються вітчизняні підприємства, наведені в табл. 2.1.

Вагомою перевагою системи Клієнт-Банк є те, що дані зберігаються клієнтом, і відповідно компанія може передбачити процедуру завантаження даних із системи та їх архівування. "Клієнт-банк", на відміну від системи "Інтернет-банк", працює в режимі офлайн, що дозволяє працювати в системі з тимчасовою відсутністю підключення до Інтернету.

Важливим етапом комп'ютеризації обліку безготівкових платежів є використання віддалених систем управління банківськими рахунками, вибір яких визначає специфіку бухгалтерського обліку, зокрема, документацію розрахункових операцій, безготівкові платежі підприємства [28].

Таблиця 2.1. –Основні відмінності дистанційних систем керування банківськими рахунками “Клієнт-Банк” та “Інтернет-Банк” [28]

Фактор (принцип дії)	Система “Клієнт-Банк”	“Інтернет-Банк”
Мобільність, користувачі	Для підприємств, де використовуються стаціонарні робочі місця з встановленим програмним забезпеченням, які вимагають підтримки зі сторони ІТ-спеціалістів	Для “мобільних” клієнтів, яким потрібно мати доступ до системи з різних робочих місць (ПК в офісі, в дорозі) без встановлення окремого програмного забезпечення
Місце зберігання даних	Облікові дані зберігаються у клієнта	Дані зберігаються в банку
Обсяги та періодичність платежів	Регулярне проведення платежів	Не систематичне проведення невеликої кількості платежів
Інформаційно-технічна підтримка системи	Активне використання внутрішнього програмного забезпечення бухгалтерського обліку	Необхідність авторизації та контролю платежів за допомогою веб-рішення (підтвердження клієнта)
Доступність системи	Можливість створювати нові документи, працювати з архівом у систем в режимі off-line	Можливість працювати в системі виключно в режимі on-line
Оновлення системи	Оновлення системи відбувається зі сторони підприємства	Дистанційне оновлення системи відбувається зі сторони банку

Таким чином, використання електронних обчислювальних технологій не лише значно спрощує процес обліку, але й підвищує культуру управління, підвищує ступінь достовірності та достовірності інформації, її ефективність, покращує умови її зберігання та повторного використання з ефективним захистом від пошкоджень та несанкціонований доступ.

2.2 Облік і контроль безготівкових розрахунків на підприємстві

Удосконалення бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків є необхідним в сучасних умовах господарювання і розвитку інформаційних технологій, оскільки сприяє підвищенню ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства через оптимізацію розрахунково-платіжної і фінансової дисциплін [29].

Облік, аналіз та контроль безготівкових розрахунків між суб'єктами господарської діяльності є необхідним у зв'язку з проведенням реформ грошово-монетарної політики України. Тому для вітчизняних підприємств важливо

підвищити прозорість підприємств, їх грошові потоки за рахунок розподілу та оптимізації безготівкових платежів та підвищення рівня обслуговування клієнтів.

Виписка банку - це документ, що засвідчує доходи та витрати, а також залишок коштів на початок і в кінці дня. Періодично (переважно щодня) банк видає власникам рахунків виписки з відповідного рахунку із копіями розрахункових операцій. Виписка повинна бути подана першого дня кожного місяця. Це перевіряється компанією з точки зору відповідності її доданим документам; в той же час усі записи пов'язані з компанією, яка є власником рахунку.

Розрахункові документи на операції, що здійснюються суб'єктами господарювання - юридичними особами, повинні мати відбиток печатки та підписів відповідальних осіб, яким відповідно до чинного законодавства України та установчих документів підприємства надано право керувати рахунком і підписувати документи та доносити до банку карткою із зразками підписів та друком преси [30, с.99].

Завдяки впровадженню масових безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток зростає рівень конкурентоздатності підприємств. Будь-який суб'єкт господарювання, який має стратегічні плани розвитку та підтримання конкурентної позиції на ринку, сьогодні створює комплексний сервіс для своїх споживачів, зокрема, забезпечує можливість розрахунків за свої товари чи послуги для клієнтів у безготівковій формі з використанням платіжних карток. У розвинених країнах безготівкові платежі так закорінені, головне при розробці нових продуктів та послуг для банків, підприємств сфери послуг, а торгівля - це максимальна зручність клієнта при здійсненні безготівкових платежів.

Активне впровадження платіжних карт та їх використання у безготівкових розрахунках має такі переваги: 1) для держави – контроль тіньового обороту та оптимізації витрат з обслуговування обігу готівки; 2) для банків –підвищення рівня послуг відповідно зі світовими тенденціями та розширення прибутковості; 4) для підприємств – можливість оптимізувати свої витрати, підвищити рівень обслуговування клієнтів, та на основі цього підвищити свої прибутки.

Важливим є перегляд підходів до управління фінансовими ресурсами підприємства щодо їх актуальності в сучасних умовах ведення господарської діяльності. Зокрема, такі форми розрахунків, як векселі, у практиці діяльності українських підприємств зустрічаються досить рідко. Це пов'язано із застарілістю цієї форми розрахунків і її неконкурентоздатністю в порівнянні з електронними грошима. Економічна система трансформується в результаті трансформації відносин між суб'єктами господарювання, а останні тенденції свідчать про стрімкий розвиток електронних засобів комерції. Це обумовлює необхідність адаптації системи бухгалтерського обліку до сучасних умов ведення бізнесу. Адаптація системи бухгалтерського обліку до нових умов управління фінансовими ресурсами підприємств повинна здійснюватися в контексті використання спеціалізованого програмного забезпечення для управління підприємством та бухгалтерського обліку.

Управління грошовими потоками на підприємстві та їх облік повинні здійснюватися відповідно до діючих форм таких потоків. Тому автори [29] запропонували на основі трьох основних форм фінансових розрахунків (готівкової, безготівкової та електронної) розробити відповідне програмне забезпечення для обліку руху фінансових потоків в інформаційній системі управління підприємством. Така адаптація може бути здійснена шляхом вдосконалення існуючої системи управління фінансовими ресурсами шляхом розробки або доповнення модулів, що використовуються модулем фінансових ресурсів (рис. 2.1).

Використання модуля даної структури дозволить генерувати інформацію про фінансові ресурси в контексті трьох їх форм. Джерелами вихідної інформації для цього модуля є первинні дані з грошових рахунків, банківських рахунків та електронних гаманців платіжних систем. Вихідна інформація цього модуля є одночасно бухгалтерською інформацією відповідних рахунків:

- для обліку готівкових коштів - рахунки 301 «Готівка в національній валюті», 302 «Грошові кошти в іноземній валюті»;

- для безготівкових коштів - рахунки 311 "Поточні рахунки в національній валюті", 312 "Поточні рахунки в іноземній валюті", 313 "Інші рахунки в банку в національній валюті", 314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті";
- для обліку електронних грошей - рахунок 335 «Електронні гроші в національній валюті».

<i>Форми ресурсів</i>	Готівкові	Безготівкові	Електронні
<i>Включають</i>	Готівкові кошти в касі	Кошти на рахунках в банку	Кошти на рахунках в платіжних системах
<i>Електронна система управління</i>	-	Клієнт-банк, інтернет-банк	Електронний гаманець
<i>Джерела облікової інформації</i>	Касова книга, звіт касира	Виписка по рахунку із системи клієнт-банк, інтернет-банк	Виписка з електронного гаманця платіжних систем

Рис.2.1 –Структура інформаційного модуля «Фінансові ресурси» [29]

* * розроблено авторами

Організація безготівкових розрахунків на підприємстві базується на відповідному інформаційному забезпеченні, сформованому системою бухгалтерського обліку. Тому удосконалення бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків, реалізовані за формами розрахункових операцій в умовах використання сучасних інформаційно-комп'ютерних систем і технологій дозволяють формувати інформаційною базу для управління фінансовими потоками, забезпечувати фінансову стійкість і платоспроможність підприємства, а також оптимізувати його грошовий обіг і максимізувати прибуток [29].

Таким чином, вивчення проблем бухгалтерського обліку дозволяє зробити певні висновки. По-перше, розрахунки є вагомим інструментом регулювання національної економіки з точки зору її впливу на підвищення платіжної дисципліни та легалізацію економічних процесів. Система розрахунків є надзвичайно важливою, завдяки процесу суспільного виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ. По-друге, розвиток населених пунктів (зокрема безготівкових)

тісно пов'язаний із соціальними та історичними факторами, розвитком банківської системи країни, економічним розвитком та впровадженням реформ. Будь-які суттєві зміни в економіці держави викликають зміну форм розрахунків між суб'єктами господарювання та відповідні зміни в обліку розрахунків на підприємствах; безготівкові платежі - це прогресивна форма грошового обігу, яка органічно поєднує переваги депозитних та грошових форм грошей [31].

2.3 Оптимізація безготівкових розрахунків на підприємстві

Ефективний механізм здійснення безготівкових розрахунків зображено на рис. 2.2.

Основними шляхами вдосконалення безготівкового грошового обороту є:

- 1) посилення відповідальності за недотримання законодавчих вимог щодо обов'язкового використання засобів здійснення безготівкових розрахунків у сфері торгівлі та послуг;
- 2) створення ефективної системи контролю за здійсненням безготівкових операцій та підготовкою розрахункових документів;
- 3) побудова єдиної національної системи банківських карток з урахуванням досвіду платіжних систем в європейських країнах щодо накопичення фінансових ресурсів в Україні;
- 4) здійснення постійного пошуку нових механізмів організації безготівкових платежів, що дозволяють подолати кризові явища та процеси у грошовій сфері;
- 5) на основі стандартів європейських країн, створення відповідних правових механізмів, які підвищують рівень надійності безготівкових розрахунків в Україні;
- 6) забезпечення достатньої кількості POS-терміналів, зокрема в транспорті;
- 7) переведення розрахунків з державними органами в електронні канали;
- 8) зміна звичок громадян та мотивація оплати у безготівковій формі, що має вирішальний вплив на розвиток безготівкової системи [32].

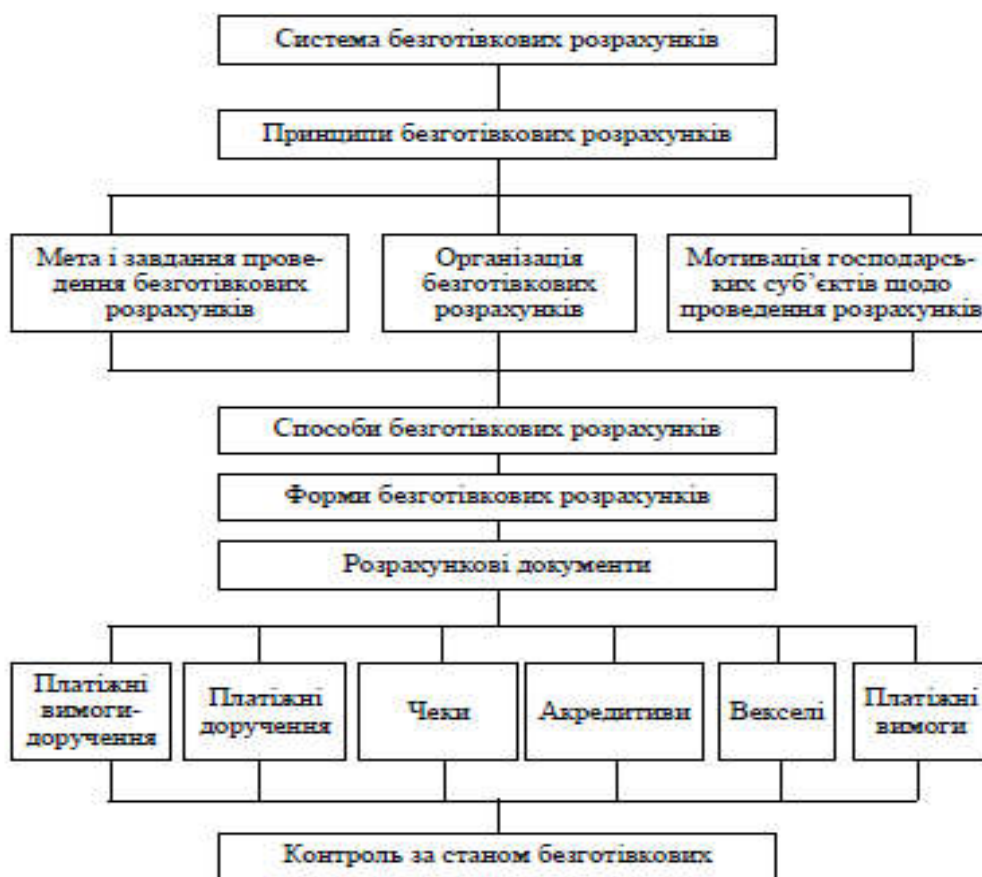

Рис. 2.2 – Ефективний механізм здійснення безготівкових розрахунків [10]

Вибір форм безготівкових платежів вимагає визначення критеріїв їх ефективності як основних важелів управління організаційною структурою безготівкового розрахункового обороту.

Проблема критеріїв ефективності форм обчислень є дискусійною. Деякі економісти оцінюють форми розрахунків, порівнюючи час, необхідний постачальнику продукції для отримання відповідної оплати, з тривалістю виробничого процесу. Вважається, що якщо тривалість виробництва товарів становить один день, а тривалість розрахунків - десять і більше днів, то обрана форма оплати неефективна.

Час, витрачений на розрахунки, безумовно, є важливим фактором ефективності вибору їх форм і методів. Але в той же час не можна вважати, що скорочення тривалості розрахунків зменшить потребу в сфері обігу оборотних коштів, зокрема в розрахунках. Справа в тому, що тривалість розрахунків тісно пов'язана з тривалістю руху об'єкта продажу.

Вибір найбільш ефективних форм оплати при безготівковій оплаті підприємства зменшує обсяг оборотних коштів, залучається до обігу. І навпаки, використання менш ефективних форм розрахунків призводить до необґрунтованого залучення оборотних коштів у населені пункти, що супроводжується низкою негативних явищ.

Отже, прискорення розрахунків залежить від ефективності та швидкості руху продукції від постачальника до покупця, а також від швидкості перерахування коштів з рахунку платника на рахунок одержувача коштів, визначається документом потік форм безготівкових платежів.

Ці значення можна визначити як основні критерії ефективності форм безготівкових розрахунків. Найбільша ефективність форми розрахунків досягається тоді, коли час для відволікання оборотних коштів у населених пунктах максимально наблизений до часу руху товарів у локальній сфері обігу між підприємствами. І навпаки, зниження ефективності форм розрахунків визначається відносним збільшенням тривалості інвестицій у розрахунках порівняно з тривалістю руху товарів від виробника до споживача. Тому ефективність форм безготівкових розрахунків можна визначити за формулою (2.1):

$$E_p = T_t / T_r, \quad (2.1)$$

де E_p - ефективність форм безготівкових розрахунків;

T_t - тривалість руху товару від постачальника до покупця;

T_r - тривалість відволікання оборотних засобів у розрахунки.

Співвідношення у часі руху товарів і коштів у розрахунках може мати і вартісне вираження.

Ефективність форм безготівкових розрахунків визначається як відношення вартості товару, який реалізується, до суми оборотних коштів і банківських ресурсів, залучених у процес його реалізації, тобто обчислюється за формулою (2.2):

$$E_p = V_t / (V_{o.k} + V_{b.p.}) \quad (2.2)$$

де V_t - вартість товару, який реалізується;

$V_{o.k.}$ - сума оборотних коштів, залучених у розрахунки;

$V_{b.p.}$ - сума банківських ресурсів, залучених у розрахунки.

Вартісний аспект, вираження коефіцієнта ефективності форм безготівкових платежів, дозволяє виявити резерви оборотних коштів, що вилучаються з обігу та направляються у виробничу сферу. Вибір форм безготівкових розрахунків за допомогою цього коефіцієнта сприяє інвестуванню в сферу обігу до рівня, необхідного для організації безперебійного кредитно-грошового обороту в національній економіці, може значно зменшити дефолти підприємств і тим самим збільшити роль безготівкових платежів у прискоренні обороту оборотних коштів, що означає і в покращенні фінансового стану підприємства.

Використання найбільш економних форм безготівкових розрахунків з покупцями та постачальниками сприяє прискоренню виплат підприємством за отримані йому запаси та надходження коштів за реалізовану продукцію, що позитивно впливає на її фінансовий стан.

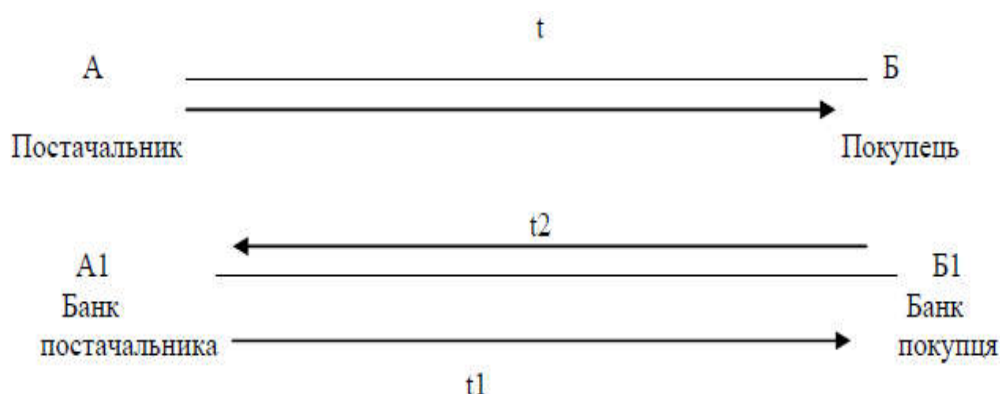
Вибір найбільш оптимальної форми розрахунків на підприємстві може бути здійснений за допомогою економіко-математичних методів. Будь-яка організація розрахункових відносин пов'язана з певними витратами, які, у свою чергу, визначаються показниками ефективності оборотних коштів на підприємстві. Чим довший термін відволікання оборотного капіталу від економічного обороту, тим більше потрібно підприємству оборотних коштів і це спричиняє додаткові витрати.

Термін відхилення оборотних коштів від обороту підприємства, у свою чергу, залежить від часу документообігу тієї чи іншої форми безготівкових платежів. Документообіг - це система проектування, використання та руху розрахункових документів (рис. 2.3).

З аналізу даної схеми, можна визначити в технології розрахунків такі функціональні залежності: $B = A, t$; $B_1 = A, B, t_1, t$.

Коли оплата постачальнику відбувається після відвантаження продукції, то $A_1 = B_1, t_2$. Коли у розрахунках використовується такий розрахунковий документ як платіжна вимога-доручення, то між постачальником та платником форма приймає вид: $A_1 = t_1 B_1, t_2$.

Для визначення витрат постачальника (ВІ), які пов'язані з відсутністю в його обороті коштів протягом певного період) потрібно враховувати таку залежність: $V1 = t, t1, t2$.

A - дата відвантаження продукції постачальником; Б - дата надходження продукції покупцеві; А1 - дата надходження платежу на рахунок постачальника; Б1 - дата списання коштів з рахунку постачальника; t - час руху продукції від постачальника до покупця; t1 — часу руху розрахункових документів від постачальника до покупця; t2 - час руху розрахункових документів від покупця до постачальника.

Рис. 2.3. – Технологія руху документів та здійснення безготівкових розрахунків

[16]

Покупець, у свою чергу, також може визначити свої витрати (В2), які пов'язані з відсутністю в його обороті коштів протягом певного часу. Для цього він може використовувати таку залежність: $V2 = t2, t, A, B$.

Використовуючи акредитивний спосіб оплати, слід мати на увазі, що кошти перераховуються з рахунку покупця в банк постачальника і здаються на окремий рахунок до появи розрахункових документів, що підтверджують фактичне відвантаження продукції. Таким чином, дата відвантаження продукції постачальником і дата отримання оплати на рахунок постачальника однакові, тобто $A = A1$. в той же час витрати постачальника становлять $V1 = 0$. Це означає, що при використанні цієї форми розрахунку вилучення засобів обігу відбувається лише у покупця на період використання акредитива.

Таким чином, на основі порівняння витрат постачальника чи покупця під час розрахунків можна визначити найбільш ефективну форму безготівкових платежів за конкретних умов. До них відносяться витрати на виробництво, поставлений показник ефективного використання оборотних коштів, нормативний період

розподілу та період обігу, місцезнаходження постачальника та покупця тощо. Вибір оптимальний: форми безготівкових платежів прискорять їх швидкість і відповідно зменшують витрати підприємств.

Звичайна фінансова діяльність забезпечує безперебійну роботу підприємства та своєчасне погашення зобов'язань перед іншими підприємствами, державою, працівниками. Це досягається за умови правильного та своєчасного перерозподілу фінансових ресурсів у розпорядженні підприємства, що потребує відповідної інформації. Така інформація забезпечує аналіз та оцінку фінансового стану підприємства. У процесі такого аналізу та оцінки виявляються основні причини, що суттєво впливають на фінансовий стан підприємства, з'ясовується та вимірюється ступінь їх дії та взаємодії.

Одним із факторів, що впливають на фінансовий стан підприємства, є організація безготівкових розрахунків на підприємстві, включаючи їх структуру. Залежно від того, яку форму безготівкових платежів підприємство використовуватиме у своїй комерційній діяльності, залежить дохід, фінансова стабільність, платоспроможність та ліквідність підприємства, тобто показники, що характеризують фінансовий стан підприємства.

Платоспроможність, фінансова стійкість та ліквідність підприємства дуже тісно пов'язані з таким показником, як оборот оборотних коштів, який характеризує їх постійне відновлене рух у сфері виробництва та обігу.

Зміна структури безготівкових платежів на підприємстві впливає на оборот грошових коштів у його розрахунках із партнерами, а також на оборот запасів, що належать або передаються цьому підприємству. Прискорення обороту коштів у розрахунках досягається шляхом забезпечення своєчасних платежів, а саме: максимального наближення термінів оплати товарів та їх отримання клієнтами шляхом використання найбільш раціональної форми безготівкових платежів, ефективність яких визначається за його документообігом та самою технологією обчислення.

Зміна форми безготівкових платежів призводить до зміни часу між оплатою товару та його отриманням покупцем. Це визначає коливання як дебіторської, так і

кредиторської заборгованості, а також товарних запасів, які відображаються у відповідних статтях балансу. Отже, дебіторська та кредиторська заборгованість підприємства, величини якої приблизно відповідають структурі безготівкових платежів, залежать від документообігу тієї чи іншої форми безготівкових платежів.

Як результат, можна зробити висновок, що заміна однієї форми безготівкових платежів іншою призводить до відповідних змін у статтях балансу. Баланс об'єктивно пов'язаний з відображенням фінансових результатів та фінансового стану підприємства, при цьому не тільки з особливостей наявності та використання власних та позикових коштів, але також дозволяє отримати інформацію про поточну платоспроможність підприємства, його фінансова стійкість та інші показники. Зі зміною статей балансу підприємства показники фінансового стану (фінансова стійкість, платоспроможність, ліквідність) підприємства також змінюватимуться відповідно до того, що вони використовуються для визначення статей балансу, які мають змінися в результаті вибору нової структури безготівкових платежів на підприємстві.

Фінансове становище підприємства багато в чому залежить від рівня ефективності використання тієї чи іншої форми безготівкових платежів, вимагає відповідної оцінки стану платежів на підприємстві та розробки певних дій, оскільки належна організація не - готівкові платежі є важливою умовою забезпечення нормального обігу коштів підприємства, зміцнення фінансово-економічної незалежності підприємства та підвищення ефективності виробництва [16].

3. УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ НА ПІДПРИЄМСТВІ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

3.1 Фінансовий аналіз фінансового стану підприємства

Сучасний суспільний розвиток країни залежить значною мірою від стану господарського і культурного будівництва. Зростання економічного потенціалу відбувається за рахунок інтенсивного використання земельних ресурсів.

Землекористування в ТОВ "АФ "СТЕП" становить один сукупний масив. Щодо структури товарної продукції, то головними видами товарної продукції рослинництва є зерно, картопля; тваринництво – м'ясо, молоко. Спеціалізація господарства – зерново-молочна (рослинництво – озима пшениця, що становить найбільший відсоток, який у 2019 р. дорівнює 18,3%, тваринництво – виробництво молока, яке становить у 2019 р. – 14,9%).

Основна мета аналізу фінансового стану підприємства - не лише отримати об'єктивну картину стану справ на підприємстві та його місця на ринку, але, що не менш важливо, врахувати через призму вдосконалення фінансове становище факторів, що спричинили цю ситуацію. У той же час аналітик і менеджер як мета можуть бути зацікавлені як у поточному фінансовому стані підприємства, так і в його прогнозі на найближче чи більш віддалене майбутнє.

Аналіз фінансового стану є частиною загального фінансового аналізу та складається з двох взаємопов'язаних розділів зовнішнього та внутрішнього аналізу. Цей поділ аналізу зумовлений сучасними методами управління. Цей поділ є дещо довільним, оскільки внутрішній аналіз можна розглядати як продовження зовнішнього аналізу і навпаки. В інтересах бізнесу обидва типи аналізу можуть надавати один одному інформацію.

Тепер проаналізуємо аналіз фінансової незалежності ТОВ "АФ "СТЕП" за допомогою таблиці 3.1.

Загальний коефіцієнт фінансової незалежності, який характеризує розмір власного капіталу (резерву), який припадає на 100 грн. всіх джерел засобів, загальної величини активів, їх питома вага в загальній величині всіх джерел.

Коефіцієнт незалежності у 2018 р. порівняно з іншими 2-ма роками найменший і становить 0,90. На це вплинуло зменшення власного капіталу. Що до короткострокової заборгованості по позиковим джерелам, то вона характеризує ступінь заборгованості по короткостроковим кредитам, позикам та кредиторської заборгованості і показує скільки короткострокових зобов'язань припадає на 100 грн. всіх джерел засобів. Ми можемо спостерігати, що ступінь заборгованості з кожним роком зростає і у 2019 році достиг 7,72%, на це вплинуло зростання поточних зобов'язань у 2019 р.

Таблиця 3.1 – Аналіз фінансової незалежності господарства

Найменування показників	Алгоритм розрахунку	Динаміка років		
		2017	2018	2019
Короткострокова заборгованість по позикових джерелах	$p. 620/640*100$	4,44	5,42	7,72
Відношення позикових джерел засобів до капіталу, що характеризує кільк. позикових джерел	$p. (480+620)/380*100$	7,22	6,39	8,69
Коефіцієнт незалежності	$p. 380/640$	0,91	0,90	0,92
Питома вага кредиторської заборгованості в заг. велич. к. з.	$p. 530/620*100$	29,04	41,62	27,78
Оборотність товарно-матеріальних запасів	$\frac{\text{Виручка/р.}}{(100+110+120+130+140)}$	1,95	2,04	1,47
Довгострокова заборгованість позикових джерел	$p. 480/640*100$	2,16	0,30	0,26

Відношення позикових джерел засобів до капіталу, які характеризують кількість позикових джерел засобів, яке припадає на 100 грн. власного капіталу. Порівняно з 2018 р. у 2019 р. кількість позикових джерел засобів підвищилося на 2,3%.

Довгострокові заборгованості по позиковим джерелам, яка характеризує ступінь заборгованості по довгостроковим зобов'язанням і показує що у 2017 р. порівняно з 2019 р. припадало довгострокових зобов'язань на 100 грн. всіх джерел засобів на 1,90% більше ніж у 2019 році.

Значно питома вага в складі довгострокових і короткострокових зобов'язань займають короткострокові зобов'язання. Це обумовлено створенням заборгованості по платежам в бюджет та не бюджетні фонди. При наявності грошових засобів

підприємство повинно буде забезпечити оплату прострочених короткострокових зобов'язань в першу чергу.

Перш ніж перейти до аналізу ліквідності оборотних активів, необхідно визначити, що таке ліквідність. Ліквідність – це здібність активів організації, фірм, банків легко звертатися в грошові засоби для своєчасного погашення обов'язків; це мобільність активів підприємства, в першу чергу оборотних, яка забезпечує фактичне покриття короткострокових зобов'язань. Проаналізуємо показники ліквідності ТОВ "АФ "СТЕП" (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 Показники ліквідності господарства

Показники	Алгоритм розрахунків	Динаміка років		
		2017	2018	2019
Коефіцієнт ліквідності	$\frac{\text{р. 260-}(100+110+120+130+140)}{\text{р. 620}}$	1,09	1,43	0,73
Величина власних оборотних коштів, тис.		2954	3476	2859
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Грошові кошти, розрахунки/ поточні зобов'язання	0,06	0,25	0,12
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти/поточні зобов'язання	0,06	0,007	0,006
Частка виробничих запасів у поточних активах	Запаси та витрати/поточні активи	1,65	1,60	1,95
Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	Позикові кошти/власні кошти	5,18	0,48	2,28

Що стосується величини власних оборотних коштів, то вона характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття поточних активів підприємства. Цей розрахунковий показник залежить як від структури активів так і від структури джерел коштів. Показник має досить велике значення для підприємства.

Ми бачимо, що у 2018 році порівняно з 2017 роком величина власних оборотних коштів зростає на 522 тис. грн, це позитивно відбивається на

підприємстві. Основним і постійним джерелом збільшення власних оборотних коштів є прибуток.

Тепер перейдемо до коефіцієнта ліквідності, який призначений для характеристики мобільності оборотних активів. Коефіцієнт ліквідності показує, що оборотні активи можуть бути конвертовані в готівку для виплати по зобов'язаннями. Не існує точної допустимої його величини, яка може варіювати між галузями промисловості та організації. Хоча інший коефіцієнт, менший 1, вказує на те, що підприємство може мати проблеми зі сплатою зобов'язань. Це ми можемо спостерігати у 2019 р. і цей коефіцієнт становить 0,73. Але два ін. роки показали, що величина, значно більша 1, вказує на те, що оборотні активи не будуть використані для погашення короткострокових зобов'язань в певній мірі.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності концентрує увагу на проблемі перевищення запасів в негайну готівку.

Із таблиці ми можемо спостерігати, що коефіцієнт ліквідності на 2017 р. склало 1,09, а на 2018 р. – 1,43. Це свідчить про те, що в ТОВ "АФ "СТЕП", можливість перетворити оборотні активи в готівку складає у 2017 р. - 109% і 143% - на 2018 р. Але дивлячись по коефіцієнту абсолютної ліквідності, рівному 0,06 та 0,007 відповідно, мобільність оборотних активів дуже низька.

Запаси не можуть бути легко конвертовані у грошові кошти, тому загальний коефіцієнт ліквідності, який характеризує високий рівень конверсії активів підприємства у грошові кошти, не підтверджується коефіцієнтом абсолютної ліквідності. Останнє свідчить про низьку ліквідність оборотних активів.

Для практичних цілей при оцінці фінансового стану важливі не тільки показники ліквідності, які визначаються балансом підприємства, але й показники платоспроможності з розрахунком надходження коштів від реалізації продукції; поза результатами продажів і витрат вартості готівки для формування витрат на виробництво та сплати зобов'язань.

Однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства є забезпечення стабільності його діяльності в майбутньому. Він пов'язаний із

загальною фінансовою структурою підприємства, її залежністю від кредиторів та інвесторів.

Приведемо показники оцінки фінансової стійкості господарства за 2017-2019 роки (табл.3.3).

Таблиця 3.3 - Показники оцінки фінансової стійкості господарства

Показники	Динаміка років		
	2017	2018	2019
Коефіцієнт маневреності	0,14	0,28	0,22
Коефіцієнт співвідношення оборотного капіталу	3,95	5,55	3,65
Чистий оборотний капітал	2954	3476	2859
Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу	0,89	0,18	0,22
Коефіцієнт концентрації власного капіталу	0,91	0,89	0,92
Коефіцієнт фінансової залежності	1,09	1,11	1,08

Що стосується коефіцієнту маневреності власного капіталу, то він показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто яку частину вкладено в оборотні кошти, а яку – капіталізовано.

Ми можемо спостерігати, що у 2017 р. цей коефіцієнт був мінімальним і становить 0,14, ця частка власного капіталу була мінімальна для фінансування поточної діяльності. А найбільшого максимуму цей коефіцієнт досяг у 2018 р. і становить 0,28.

Що до коефіцієнту співвідношення оборотного капіталу, то ми бачимо спад його у 2019 р. і становить 3,65, це говорить про посилення залежності підприємства від кредиторів, тобто про зниження його фінансової стійкості. Але ми можемо спостерігати, що у 2018 р., це становище змінилося і коефіцієнт співвідношення оборотного капіталу становило 5,55.

Коефіцієнт концентрації власного капіталу характеризує частку власників підприємства в загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність. Ми бачимо, що в середньому цей коефіцієнт прямує до збільшення і у 2019 р. становить 0,92, це говорить про те, що підприємство є фінансово стійким, стабільним і незалежним від зовнішніх кредиторів.

Коефіцієнт фінансової залежності є обмеженим до коефіцієнту концентрації власного капіталу. У 2019 р. цей коефіцієнт знизився до 1,08 і означає поступове зниження частки позичених коштів у фінансуванні підприємства.

Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу характеризує структуру капіталу. Порівняно з 2017 р. у 2019 р. цей коефіцієнт знизився на 0,67, це говорить про те, що підприємство менше залежить від зовнішніх інвесторів.

Фінансовий аналіз навіть найбільш процвітаючого підприємства є постійною необхідністю, оскільки неможливо вести бізнес без аналізу його доходів та витрат. Це було завжди, а тим більше - зараз, коли підприємництво, суворі дисципліна та ощадливість замінюють безгосподарність та безвідповідальність. Закони ринкової економіки вимагають відповідного способу мислення та поведінки всіх її учасників. Для забезпечення цього необхідно постійно аналізувати фінансовий стан, проводити ґрунтовне наукове дослідження фінансових відносин та руху фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності економіки

Інформаційною базою для аналізу фінансового стану є фінансова звітність, тобто система показників, що відображають майновий та фінансовий стан підприємства на конкретну дату.

Рівень рентабельності капіталу вимірюється відсотковим відношенням балансового прибутку до величини капіталу. Приведемо таблицю рентабельності (табл. 7).

Що до рентабельності продажу то у 2017 р. цей показник становив 9 коп., а у 2019 р. знизився на 3 коп., що говорить про зниження продуктивності, підвищення собівартості і з цього випливає, що прибуток буде теж низьким.

Виходячи з показників рентабельності основної діяльності, в ТОВ "АФ "СТЕП" досить розвинена виробнича структура, за рахунок ведення нової технології, техніки. У 2017 р. цей показник становив 151%, а у 2019 році дорівнював 127%. Але все ж таки, рентабельність основної діяльності досить висока, щоб отримувати прибуток і розвивати підприємство.

Таблиця 3.4 - Аналіз рентабельності підприємства

Показники	Алгоритм розрахунків	Динаміка років		
		2017	2018	2019
Рентабельність продажу, коп.	Прибуток від реалізації/виручку від реалізації	9	11	6
Рентабельність основної діяльності, %	Прибуток від реалізації/витрати на виробництво продукції	151	163	127
Рентабельність власного капіталу, %	Чистий прибуток/середня величина власного капіталу	3	4	2
Період окупності власного капіталу	Середня величина власного капіталу/чистий прибуток	38	23	49

Що до рентабельності продажу то у 2017 р. цей показник становив 9 коп., а у 2019 р. знизився на 3 коп., що говорить про зниження продуктивності, підвищення собівартості і з цього випливає, що прибуток буде теж низьким.

Виходячи з показників рентабельності основної діяльності, в ТОВ "АФ "СТЕП" досить розвинена виробнича структура, за рахунок ведення нової технології, техніки. У 2017 р. цей показник становив 151%, а у 2019 році дорівнював 127%. Але все ж таки, рентабельність основної діяльності досить висока, щоб отримувати прибуток і розвивати підприємство.

Найбільша рентабельність власного капіталу становила 4% у 2018 р., за рахунок підвищення величини чистого прибутку підприємства. А у 2019 р. порівняно з 2018 р. цей показник знизився на 2%, що говорить про підвищення середньої величини власного капіталу і зниження чистого прибутку.

Що стосується періоду окупності власного капіталу то у 2019 р., необхідно окупити за 49 днів, на це вплинула низька рентабельність продажу, що становила 6 коп. і необхідно більше днів щоб окупити виробництво продукції. А у 2018 р. період окупності становив 23 дні, це свідчить про високу рентабельність продажу порівняно з іншими роками, за рахунок якої ми в короткий термін покрили понесені витрати.

Аналізуючи фінансовий стан підприємства, необхідно також проаналізувати дебіторську та кредиторську заборгованість. Дебіторська заборгованість має значну частку в оборотних активах і впливає на фінансовий стан компанії. Значення аналізу дебіторської заборгованості особливо зростає в період інфляції, коли іммобілізація власних оборотних активів стає дуже не вигідною. Використовуючи таблицю, ми аналізуємо дебіторську та кредиторську заборгованість:

Таблиця 3.5 - Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості, тис. грн.

Показники	Динаміка років			Відхилення у % 2017 до 2019 р.
	2017	2018	2019	
Поточно дебіторська заборгованість:				
1. Довгострокові кредити банків	-	-	-	-
2. Ін. довгострокові фінансові зобов'яз	-	-	-	-
3. Відстрочені податкові зобов'язання	-	-	-	-
4. Ін довгострокові зобов'язання	487	43	37	1316
Поточна кредиторська заборгованість:				
1. Кредити банків	300	95	294	102
2. Кредиторська заборгованість за товарами	291	318	300	97
3. Поточні зобов'язання за розрах.:				
- з одержаних авансів	47	37	25	188
- з бюджетом	262	117	292	90
- з позабюджетних платежів	28	-	-	-
- зі страхування	-	32	51	-
- з оплати праці	34	42	64	53
- ін. поточні зобов'язання	40	123	54	74

Аналізуючи дебіторську заборгованість підприємства, можна зробити висновок, що ця заборгованість протягом 3-х років знизилася, це говорить про те що підприємство отримує певну суму коштів і ризик до банкрутства в ТОВ "АФ "СТЕП" знижується до нуля.

Далі аналізуються зміни в складі поточних операційних зобов'язань, ми бачимо що у 2019 р. порівняно з 2018 р. поточна кредиторська заборгованість зросла на 316 тис., це означає лише нарахування заборгованості, а не фактичні витрати коштів. А у 2018 році поточна кредиторська заборгованість зменшилася порівняно з

іншими роками і становила 764 тис. і означає, що у звітному періоді було погашено не лише кредиторську заборгованість, нарахована в цьому році, а також і певну частину заборгованості за попередній період.

Порівнюючи дебіторську заборгованість з кредиторською, на протязі 3-х років кредиторська заборгованість переважає над дебіторською, це може статися через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення кількості покупців продукції.

Але і збільшення, і зменшення дебіторської та кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків для фінансового стану підприємства.

Оскільки кредиторська заборгованість перевищує дебіторську заборгованість від ТОВ «СТЕП», і, на мій погляд, це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки компанія залучає в обіг більше грошей, ніж відволікає їх від обігу.

Аналізуючи актив та пасив балансу, ми можемо спостерігати, що первісна вартість основних засобів у 2017 р. порівняно з іншими роками найбільша і становить 28396 тис., внаслідок цього знос також підвищується і становить 10042 тис. Щодо виробничих запасів то у 2018 р. порівняно з 2017 р. їх вартість підвищилася на 967 тис. На це вплинуло більші витрати коштів в оборотні активи ніж в необоротні. І взагалі це, ми можемо прослідкувати на всі оборотні активи .

Дебіторська заборгованість за бюджетом за 3 роки поступово зменшилася і на 2019 р. становить 8 тис.. Що стосується грошових коштів то у 2017 р. порівняно з 2019 р. збільшилися на 51 тис, що свідчить, що у 2017 р. було ефективно сплановано виробничу діяльність підприємства, що спричинила зростання грошових коштів.

Ми можемо спостерігати, що додаткові вкладення у 2018 р. становили 1842 тис, що на 226 тис. більше ніж в 2017 р. Також зростає і поповнення резервного капіталу, що у 2019 р. становив 1776 тис, що на 957 тис. більше ніж в 2017 р. На це вплинуло максимальне отримання прибутку, за рахунок якого покривалися витрати і відбувалося поповнення резервного капіталу та підвищення додаткових вкладень капіталу.

Що до кредиторської заборгованості, то в загальному її погашення відбувалося у 2018 р., але у 2019 р. ця заборгованість підвищилася через введення

нової техніки, підвищення кваліфікації робітників, збільшення робочих місць за рахунок розширення виробничої структури підприємства.

3.2 Організаційно-економічна ефективність впроваджених безготівкових розрахунків на підприємстві як інструменту детінізації

Ми розглянемо розрахунок ефективності деяких форм безготівкових платежів, що використовуються в обороті бізнесу на основі трьох можливих варіантів, за умови, що час руху товару становить 4 дні, розрахункові документи подаються в банк в день оплата проводиться і документи обробляються в установах банку в день їх отримання (питання кредитування не розглядається). У першому варіанті рух товарів збігається з часом руху розрахункових документів між банком постачальника та банком покупця. У другому варіанті період переміщення розрахункових документів між банками сторін на два дні менший за час руху товарів, тобто на два дні. А в третій версії документообіг між банками відбувається на два дні швидше, ніж час переміщення товару, тобто на шість днів. Розраховані коефіцієнти ефективності безготівкових розрахунків подані в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 - Коефіцієнти ефективності форм безготівкових розрахунків в

Форми розрахунків	Порядок авізо	Вкладення коштів у розрахунки, дні									Коефіцієнт ефективності		
		Постачальником			Покупцем			Банком					
		Варіанти			Варіанти			Варіанти			Варіанти		
		1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Платіжне доручення	Пошта	8	6	10	-	-	-	-	-	-	0,5	0,66	0,4
	Телеграф	5	5	15	-	-	-	-	-	-	0,8	0,8	0,8
Чекова форма	Пошта	-	-	-	-	2	-	4	2	6	1,0	1,0	0,66
	Телеграф	-	-	-	3	3	3	1	1	1	1,0	1,0	1,0
Акредитивна	Пошта	-	-	-	11	11	13	4	2	6	0,26	0,31	0,21
	Телеграф	-	-	-	11	11	11	1	1	1	0,33	0,33	0,33

Обґрунтуємо необхідність вибору чекової форми розрахунків в господарстві за рахунок ефективності їх використання (див. табл. 3.6)

По-перше, мінімальне відвернення коштів у платежах за продані товари досягається розрахунками з чеками. Розрахунки за чеками на отримані товари,

особливо в умовах надання поштових платежів, що зменшують обсяг оборотних активів, відволікаються на розрахунки як постачальником, так і покупцем; Водночас збільшується кількість інвестицій у банківські ресурси. Але загалом обсяг оборотних ресурсів у сфері обігу зменшується.

По-друге, чим більше часу, необхідного для перехресної перевірки розрахункових документів між установами банку, перевищує час переміщення товарів від виробника до підприємств-споживачів, тим вище ефективність надання телеграфних платежів.

На основі показників 2017 та 2018 років (середні показники) розрахуємо рентабельність господарства в таблиці 3.7.

Із таблиці видно, що ми спостерігаємо ефективність введення цієї пропозиції (поновити договори з заготівельно-збутовими організаціями). Якщо б ТОВ "АФ "СТЕП" ввів цю пропозицію у свою діяльність, то б рентабельність продажу збільшилась на 4 коп, рентабельність основної діяльності збільшилася на 30%, рентабельність власного капіталу збільшилась на 1%, а період окупності власного капіталу зменшився на 20 днів.

Таблиця 3.7 - Аналіз рентабельності господарства

Показники	2019	Економічна пропозиція	Відхилення
Рентабельність продажу, коп	6	10	4
Рентабельність основної діяльності, %	127	157	30
Рентабельність власного капіталу	0,02	0,03	0,01
Період окупності власного капіталу (днів)	49,8	30,1	19,7

Із таблиці видно, що ми спостерігаємо ефективність введення цієї пропозиції (поновити договори з заготівельно-збутовими організаціями). Якщо б ТОВ "АФ "СТЕП" ввів цю пропозицію у свою діяльність, то б рентабельність продажу збільшилась на 4 коп, рентабельність основної діяльності збільшилася на 30%, рентабельність власного капіталу збільшилась на 1%, а період окупності власного капіталу зменшився на 20 днів.

Отже, проаналізувавши цю пропозицію, по заключення договорів із заготівельно-збутовими організаціями, внаслідок яких відбуватиметься підвищення економічного ефекту в майбутньому.

ВИСНОВКИ

Нестабільний соціально-економічний розвиток країни, який впливає на фінансовий стан підприємства, супроводжується тим, що підприємці вдосконалюють, поліпшують фінансовий стану, щоб не стати банкрутом, підвищити свою конкурентоспроможність, за рахунок розширення асортименту, підвищення якості, зниження ціни, що сприяє привертанню уваги споживачів.

Одним із способів поліпшення фінансового стану підприємства є вибір відповідної форми безготівкових платежів, за якою обґрунтованість та точність оцінки діяльності підприємства, виконання планових завдань, своєчасність отримання коштів на оновлення безперервного виробничий процес, швидкість і точність формування відповідних фондів, повнота концентрації вільних фінансових ресурсів залежать від їх розміщення на необхідних об'єктах

Точність та обґрунтованість оцінювання діяльності підприємства, виконання запланованих ним завдань, своєчасність отримання коштів на оновлення безперервного виробничого процесу, швидкість та точність формування відповідних фондів, повнота концентрації вільних фінансових коштів ресурси та їх розподіл на необхідні засоби залежать від правильного вибору форм безготівкових платежів.

Окрім складності розрахункових операцій, слід зазначити, що питання про критерії ефективності форм розрахунків ставиться залежно від швидкості зарахування грошей на рахунок постачальника. Але час отримання підприємством самим підприємством коштів не може характеризувати ефективність форм розрахунків, оскільки час отримання коштів не охоплює весь розрахунковий період.

Час, витрачений на розрахунки, є важливим фактором ефективності вибору їх форм. Але в той же час не можна вважати, що скорочення часу на проведення розрахунків у всіх випадках створює можливість зменшення потреб сфери обігу в оборотних активах, які, зокрема, є у розрахунках.

Необхідно звернути увагу на зміст коштів у розрахунках. Відволікання коштів у розрахунках відбувається не тільки від постачальників, але і від покупців у випадках, коли вони здійснюють платіж до отримання товарно-матеріальних

цінностей. Це означає, що при визначенні суми коштів у розрахунках слід враховувати матеріальні цінності під час транзиту, відобразити платежі, що передують прийому та прийманню товару покупцем

В господарстві для розрахунків з різними постачальниками та підрядчиками застосовується форма розрахунків – платіжними дорученнями, але на мою думку, застосування чекової форми буде більш ефективною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грошовий обіг в Україні станом на 1 січня 2020 року. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/gotivkoviy-obig-v-ukrayini-na-01-jovtnya-2019-roku> (дата звернення 01.05.2020).
2. Радзівєвський О. Суперечності доларизації економіки України в умовах фінансової глобалізації. Економіка України. 2005. № 2. С. 16-23.
3. Rogoff K. Data for The Curse of Cash. Figure 3.4: Currency-to-GDP ratio, 2015. URL: https://scholar.harvard.edu/rogoff/curse_of_cash_data (дата звернення 13.05.2020).
4. Шевчук О. Облік, аналіз і контроль безготівкових розрахунків суб'єктів господарювання. Дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Київський національний торговельно-економічний ун-т. К., 2000. 244 с.
5. Безготівкові платежі становитимуть п'яту частину всіх розрахунків в 2019 році - прогноз ЄБА. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/10411506-bezgotivkovi-platezhi-stanovitimumut-p-yatu-chastinu-vsih-rozrahunkiv-v-2019-roci-prognoz-yeba.html> (дата звернення 01.05.2020).
6. Аналітичний журнал «Українська правда». URL: <http://www.epravda.com.ua/rus/publications/2015/12/10/571723> (дата звернення 01.05.2020).
7. Батракова Т. І., Полова А. В. Сучасний стан готівкового обігу та проблеми безготівкових розрахунків в Україні //Young. 2016. Т. 29. №. 2.
8. Monetary statistics. Official web-site National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms> (дата звернення 10.05.2020).
9. Річний звіт Національного Банку України за 2019 рік. Національний банк України. 2019. 123 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2019.pdf?v=4 (дата звернення 01.05.2020).
10. Лебедик Г.В., Максютенко Н.О., Яценко В.В. Стан та перспективи організації безготівкових розрахунків в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету С. 166-171.

11. Агапова А. В., Компанієць К. В. Безготівкові розрахунки в Україні: проблеми та шляхи їх удосконалення. Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 травня 2010 р.). Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми, 2010. Т. 1. С. 57-59.
12. Підвисоцький Р., Матвійчук Ю. Майбутнє платіжного ринку – безконтактні платіжні інструменти і широке використання електронних грошей. Вісник Національного банку України. 2013. № 7. С. 3-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2013_7_3 (дата звернення 01.05.2020).
13. Козьмук Н. І., Завалій О. В. Шляхи вдосконалення грошових розрахунків підприємств. Вісник Університету банківської справи. 2016. № 3 (27). С. 36-41.
14. Тиркало Р. І. Банківська справа. Тернопіль. Видавництво «Карт-бланш», 2001.
15. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.
16. Гнезділова О. М. Оптимізація системи безготівкових розрахунків. Сучасні питання економіки і права. 2011. Вип. 2. С. 100- 105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sper_2011_2_21 (дата звернення 08.05.2020).
17. Тютюнник І.В. Кобушко Я.В. Інструменти мінімізації податкового навантаження в Україні: порівняльний аналіз та ефекти від застосування . Економічний аналіз, 2018, №4, С.122–130. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1596> (дата звернення 30.04.2020).
18. Тютюнник І.В. Детінізація національної економіки на основі управління податковими розривами [Текст]: дисертація ... д-ра екон. наук, спец.: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством; 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Суми: СумДУ, 2020. 471 с.
19. Тіньова економіка в Україні: стан, тенденції, шляхи подолання [Текст] : аналіт. огляд / [упоряд.: С. С. Чернявський, В. А. Некрасов, А. В. Титко та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 152 с. URL: <https://www.naiiu.kiev.ua/pravova->

prosvita/osnovi-antikorupcijnogozakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupcijnoyi-tematiki/analitichnij-oglyad.pdf.

20. Лень В. С., Гливенко. В. В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика : навч. посіб. Вид. 4-те. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2012. 752 с.
21. Бехтер Л.А. Сутність та роль безготівкових розрахунків в господарській діяльності підприємства. Економічний простір. 2011. № 54. С. 151-155
22. Хайлова Т.В., Кувшинчикова А.С. Деякі питання безготівкових розрахунків і шляхи їх вирішення. Економіка та право. 2014. № 1. С. 103-107
23. Муравський В. Відмова від первинного документування як чинник інтеграції повністю автоматизованої системи обліку. Бухгалтерський облік і аудит. 2008. № 10. С. 35-42.
24. Сопко В.В. Бухгалтерський облік. К. : КНЕУ, 2005. 325 с.
25. Постанова Національного Банку України від 21.01.2004 № 22 “Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній 67 валюті” // Офіційний вісник України. 2004. № 13.
26. Закон України “Про платіжні системи і переказ грошей в Україні” № 2346 – III від 05.04.2001. URL: <http://zakon.rada.gov.au>. (дата звернення 14.05.2020).
27. Електронний документообіг у фінансовій сфері URL: <http://wikiosvita.tneu.edu.ua/>. (дата звернення 20.04.2020).
28. Гончарук М.О. Компютеризація бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2012. Вип. 2 (23). С. 47-51.
29. Вигівська І. М., Семйон В. С. Електронні гроші в системі управління фінансовими ресурсами підприємства: облікові аспекти. Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка. Ужгород: Видавництво УжНУ "Говерла", 2014. Вип. 3 (44). С. 173–175.
30. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручн. [для студ. спец. «Облік і аудит» ВНЗ]. Житомир: ПП «Рута», 2005.- 756 с.

31. Югас Е.Ф., Попович М.С. Контроль і ревізія безготівкових розрахунків підприємств. Науковий вісник Ужгородського університету 2014. Серія Економіка. Випуск 1 (42). С. 212-217.
32. Попоня О. В., Шевчук О. О. Безготівкова економіка в Україні: сучасні виклики та можливості впровадження. Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Стратегічні перспективи розвитку промислових регіонів України в умовах економічної турбулентності» 10 січня 2019 р. С. 476-478.